

17) Tredje behandling af lovforslag nr. L 271:

Forslag til lov om ændring af ligningsloven. (Ændrede lejeværdiregler for 1987).

18) Anden (sidste) behandling af beslutningsforslag nr. B 128:

Forslag til folketingsbeslutning om beskyttelse mod skatteplyndring som følge af den 18. almindelige vurdering af landets faste ejendomme.

Af Dohrmann (FP) m.fl.

19) Tredje behandling af lovforslag nr. L 138:

Forslag til lov om ændring af lov om afgift af arv og gave. (Lempelse af arveafgiften for samlevende søskende og samlevende personer af samme køn).

Af Aase Olesen (RV) og Anne Grete Holmsgård (VS) m.fl.

20) Tredje behandling af lovforslag nr. L 44:

Forslag til lov om ændring af lov om forsvarets personel.

21) Tredje behandling af lovforslag nr. L 136:

Forslag til lov om uddannelse af erhvervs-piloter.

22) Tredje behandling af lovforslag nr. L 156:

Forslag til lov om undervisning af voksne indvandrere.

23) Tredje behandling af lovforslag nr. L 188:

Forslag til lov om statens uddannelsesstøtte.

24) Tredje behandling af lovforslag nr. L 240:

Forslag til lov om ændring af lov om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m.v. (Ændring af ansættelsesproceduren for visse ledende stillinger).

25) Tredje behandling af lovforslag nr. L 245:

Forslag til lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2).

26) Tredje behandling af lovforslag nr. L 267:

Forslag til lov om forlængelse af forsøg med lokal fjernsynsvirksomhed.

Meddelelser fra formanden:**Første næstformand (Knud Østergaard):**

Medlemmer af folketinget Poul Nielson (S), Mette Groes (S), Søren Hansen (S), Hans Hækkerup (S), Helge Mortensen (S), Løvig Simonsen (S) og Riishøj (SF) har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om varmforsyning.

(Beslutningsforslag nr. B 153).

Skriftlig fremsættelse af forslag:**Poul Nielson (S):**

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om varmforsyning.

(Beslutningsforslag nr. B 153).

Jeg skal i øvrigt henvise til beslutningsfor-slaget tekst og de bemærkninger, som ledsager det.

Den første sag på dagsordenen var:

1) Tredje behandling af lovforslag nr. L 228:

Forslag til lov om forbud mod handel med Den Sydafrikanske Republik og Namibia.

(Fremsat 21/3 86. Første behandling 15/4 86. Betænkning 15/5 86. Anden behandling 22/5 86. Tillægsbetænkning 22/5 86. Ændringsforslag af 28/5 86 uden for tillægsbetænkningen af udenrigsministeren).

Der var stillet 2 ændringsforslag i tillægsbetænkningen.

Uden for tillægsbetænkningen var der stillet 2 ændringsforslag af udenrigsministeren (se nedenfor).

Ændringsforslag

Af udenrigsministeren:

Til § 1

1) I *stk. 4* ændres datoen »1. december 1986« til: »15. december 1986«.

Til § 4

2) I *stk. 1* ændres datoen »1. juni 1986« til: »15. juni 1986«.

Bemærkninger

Til nr. 1 og 2

Baggrunden for ændringsforslagene er, at det på grund af det fremskredne tidspunkt ikke vil være muligt at optage loven i Lovtidende før den 1. juni 1986.

Ændringsforslagene sattes først til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Ændringsforslag nr. 1 og 2 i tillægsbetænkningen vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 1 og 2 uden for tillægsbetænkningen af udenrigsministeren (se foran)

vedtoges uden afstemning.

Lovforslaget som helhed sattes derefter til forhandling.

*Forhandling***Qvist Jørgensen (S):**

Det er med beklagelse, at et folketingsflertal om et øjeblik tager til efterretning, at flertallet for en skærpelse af sanktionspolitikken imod Sydafrika ikke har kunnet blive større. Det er beklageligt af flere grunde, bl.a. er det beklageligt, fordi det er vort klare indtryk, at mange af de udvalgsmedlemmer, der om lidt undlader at stemme til loven, gennem deres arbejde i udvalget og gennem deres udtalelser i offentligheden klart har markeret, at de er enige i, at sanktionspolitikken må strammes betragteligt.

Det er også beklageligt af den grund, at det skridt, vi nu tager, bringer os langt frem i

rækken, måske i allerførste række, af nationer, der virkelig vil have apartheidpolitikken i Sydafrika afskaffet og den ulovlige annektering af Namibia bragt til ophør. Gennemslagskraften i denne markering ville være større, om der stod et helt enigt og tydeligt folketing bag.

De sidste dages blodige begivenheder, hvor sydafrikanske tropper er trængt langt ind i nabolandene, hvor de har hærget, bombet og dræbt uskyldige mennesker, kalder vi statsterrorisme. Denne statsterrorisme viser tydeligt, at det hvide mindretalstyranni har bragt sig helt ud i en umulig og krampagtig situation. Disse begivenheder viser med beklagelig tydelighed, at hele verdens afstandtagen er pinende nødvendig, og derfor er det fantastisk beklageligt, at hverken USA eller England kunne tilslutte sig Sikkerhedsrådets afstandtagende resolution, men i stedet gjorde brug af deres vetoet.

Vi finder det også beklageligt, at udenrigsministeren ikke i overensstemmelse med flertalsstemningen i Danmark og i dette ting har fundet det på sin plads at udtrykke Danmarks tydelige afstandtagen fra de senere dages begivenheder, men blot har nøjedes med at tilslutte sig EFs formands reaktion. Også her havde det været på sin plads med et selvstændigt dansk initiativ.

På den baggrund er det, at vi beklager, at flertallet ikke kan blive større – trods vore bestræbelser for en tydeliggørelse her mellem anden og tredje behandling – og at vi ikke kan få enstemighed for vore bestræbelser for at gå først i en klar markering af verdens afstandtagen fra det, der foregår i Sydafrika og Namibia.

Men vi er i hvert fald tilfredse med, at folketingets flertal markerer sig.

Fischer (KF):

Endnu en gang ser vi et udenrigspolitisk område, hvor der er milevidt mellem socialdemokratiets holdning som oppositionsparti og den politik, partiet stod for, da det havde regeringsansvar. Dengang troede man bestemt ikke på værdien af dansk enegang over for Sydafrika. Det var den fællesnordiske indsats, der skulle sættes på.

Nu, hvor demonstrationspolitik er blevet en socialdemokratisk mærkevare, er tingene unægtelig vendt om, selv om end ikke vore

[Fischer]

nordiske naboer vil følge den danske boykotlinje. Denne politik vil derfor i bedste fald være virkningsløs over for Sydafrika, men den vil bestemt blive tabgivende for Danmark. Danske virksomheder rammes, mange arbejdspladser går tabt, statskassen skal måske udrede betydelige erstatninger. Danske firmaer, der i dag handler med Sydafrika, vil se de nærmeste konkurrenter i Vest- og så galt Østeuropa med sydafrikanske produkter overtage dansk indtjening og beskæftigelse.

Det har været beskæmmende at opleve, hvorledes partierne bag denne lovgivning har ignoreret de meget klare appeller fra virksomheder og faglige organisationer om ikke at begive sig ud i en ekstrem politik. Et meget omfattende og grundigt udvalgsarbejde har utvetydigt – ikke mindst ved oplysninger fra mange deputationer – demonstreret, hvor urimeligt denne lovgivning vil ramme dansk produktion, handel, skibsfart og beskæftigelse.

Det illusoriske i denne lovgivning ses klart deri, at lovens afgørende § 1 dårligt nok vil kunne fungere, fordi sydafrikanske råvarer alligevel vil komme ind i Danmark via tredjelande. De internationale handelsregler er jo indrettet sådan, at færdigvarer med betydeligt indhold af sydafrikansk oprindelse alligevel kan komme ind og dermed påføre danske virksomheder, der nu ikke længere har samme muligheder, helt ulige konkurrence.

Apartheidsystemet derimod rammes ikke. Pretoriaregeringen, der vel skulle være denne boykotlovgivnings hovedmål, går fri. Sydafrika vil ikke kunne mærke de danske skridt, når andre ikke følger os. Tværtimod kan loven træffe at svække indsatsen imod apartheid, fordi dansk politisk indflydelse i nordisk og europæisk sammenhæng svækkes af vort brud med den fælles politik.

Vi har fra konservativ side igen og igen i de mange Sydafrikadebatter, vi har haft, fremhævet vort ønske om, at Danmark skal bidrage til ad fredelig vej at afskaffe apartheid og skaffe alle indbyggere i Sydafrika uanset race frie og lige vilkår, og at vi bedst udøver dette pres som deltager i fællesnordiske og fælleseuropæiske bestræbelser.

Det er fortsat konservativ holdning, og vi er overbeviste om, at også den kommende tid vil vise, at fælles optræden er den rigtige politik, hvorfor vi naturligvis ikke kan tage et medansvar for denne tåbelige lovgivning.

(Kort bemærkning).

Qvist Jørgensen (S):

Der er for så vidt ikke meget nyt i hr. Fischers tale. Den er præget af en total mangel på tiltro til, at man vil kunne opnå en effekt. Det forholder sig altså sådan, hr. Fischer, at et flertal i dette ting tror på, at der vil kunne opnås en effekt.

Men når hr. Fischer – og det er egentlig det, der kalder mig herop – prøver på at skose socialdemokratiet for den holdning, vi har nu i forhold til tidligere, så skal jeg minde hr. Fischer om, at der faktisk er gået et sted mellem 3½ og 4 år, der har været præget af en rent ud sagt forfærdende udvikling i det sydafrikanske samfund, som vi må markere os over for. Situationen er altså nu en anden, hr. Fischer.

(Kort bemærkning).

Ove Jensen (FP):

Alt det, hr. Fischer sagde her fra talerstolen, er jo rigtigt. Det er rigtigt, at det, vi foretager her, skader vore virksomheder, og det er også rigtigt, at det overhovedet ingen indflydelse har på forholdene, hverken i Sydafrika eller i Namibia. Det eneste, der sker, er, at vi skader danske virksomheder, at vi skader os selv, at vi skal ud at købe nogle varer, der er dyrere end dem, vi ellers kunne købe. Jeg er helt enig i det, der blev sagt her.

Men jeg kan ikke forstå, at hr. Fischer kan stå heroppe og sige, at det er en tåbelig lovgivning, og så ikke slutte med at stemme imod et sådant tåbeligt lovforslag. Hvor er logikken henne?

(Kort bemærkning).

Fischer (KF):

Hr. Qvist Jørgensen og jeg er enige om, at der er sket store ændringer i Sydafrika i de senere år, men hr. Qvist Jørgensen og jeg ved også, at vi kun har mulighed for at påvirke den situation ved fælles optræden.

Det er bemærkelsesværdigt, at den svenske socialdemokratiske udenrigsminister, Sten Andersson, har sagt, at Sverige på nuværende tidspunkt ikke er villig til at gå videre end det fællesnordiske handlingsprogram. Har det danske socialdemokrati da ikke koordineret sin politik med de øvrige socialdemokratiske partier i Norden? Det viser noget

[Fischer]

om kvaliteten af den politik, socialdemokratiet står for for øjeblikket.

Bjørn Elmquist (V):

Jeg synes, det er en rigtig kedelig debat, vi er havnet i her i dag i forbindelse med dette lovforslag, for den tegner et helt forkert billede af både den officielle og den folkelige danske holdning over for apartheid. Vi har et bredt flertal, ja næsten total enighed, her i folketinget om, at vi skal gøre, hvad vi kan, og at vi skal deltage i den internationale indsats imod apartheid. Og så ender vi i en diskussion i dag helt ude i det marginale.

Hermed være ikke sagt, at diskussionen er uden betydning, for det kan komme til at dreje sig om tab af adskillige hundrede arbejdspladser. Der kan blive tale om milliontab og erstatningssager mod staten, om private tab og økonomiske velfærdstab, som ingen dækker ind. De mange mennesker, som f.eks. på Superfos risikerer at miste deres arbejde, ryger på dagpenge, og det er ikke det samme som fuld løn. Det er ikke sikkert, de kan finde andet arbejde, og hvem skal så dække dem ind? Er det de partier, som i dag tvinger dette igennem, eller hvor skal de finde dækning for det tab?

Og internationalt kan man så sige: nå ja, i Danmark er man voldsomt delt om, hvordan man skal kæmpe imod apartheid. Har nogen med vilje bragt os ind i denne strid? Man kunne have en fornemmelse af, at der visse steder i den danske offentlige debat og måske i dette høje ting er folk, der har været rigtig kede af, at vi har været så bredt enige om at slås imod apartheid; men nu kan de gnide sig i hænderne, der måtte ønske, at vi også skulle dele os på disse spørgsmål i det danske folketing. Det er et uheldigt resultat og et meget uheldigt billede, vi her ender med at tegne af vor kamp imod apartheid.

Jeg skal nævne bare ét konkret eksempel i forbindelse med de stramninger, som er kommet ind mellem anden og tredje behandling, og hvor man beskærer muligheden for at give dispensation. Vi hørte det i går i udenrigsudvalget, da vi havde besøg af deputationer, om Superfos, som har en produktion, der baserer sig, i hvert fald delvis, på råfosfat fra Sydafrika? Og hvorfor bruger man råfosfat fra Sydafrika. Ja, det gør man bl.a. af miljøhensyn, for der opstår ikke så

mange arbejdsskader, hudsygdomme, og hvad ved jeg, hos de arbejdere, som beskæftiger sig med produktionen, og der er også noget med spildevandet, som bliver ledt ud fra fabrikken.

Hvis vi nu forbyder dette for Superfos, så vil vi alligevel komme i en situation, hvor vi ingen chance har for at sikre os imod, at råfosfat fra Sydafrika indgår i det danske forbrug af gødning. Vore danske eksperter kan ikke analysere ud fra det færdige produkt, om der indgår sydafrikansk råfosfat i det, som vi importerer fra Norge, Holland, Belgien, Rumænien, og hvilke lande der ellers kan komme på tale. Og prøver vi at kræve oprindelsescertifikater, der tydeligt fastslår, hvordan den pågældende vare er sammensat, om den indeholder råfosfat fra Sydafrika, så overtræder vi vore internationale forpligtelser i GATT og i EF, så den vej er også lukket.

Det, der kommer ud af denne debat, minder lidt for meget om Ebberød Bank, og vi ødelægger Danmarks mulighed for sammen med andre lande at gøre en effektiv indsats imod apartheid.

(Kort bemærkning).

Qvist Jørgensen (S):

Nu skal det jo ikke være sådan, at vi skal kommentere hinanden i korte bemærkninger hele tiden, men jeg synes alligevel, jeg må give udtryk for, at jeg finder det urimeligt, at hr. Bjørn Elmquist så intenst forsøger at male en vis herre på væggen med hensyn til de mulige økonomiske konsekvenser af den vedtagelse, der finder sted om et øjeblik.

Det er et skræmmebillede at påstå, at der vil ryge så og så mange arbejdspladser. I hvert tilfælde må man sige, hr. Bjørn Elmquist, at ingen af os på nuværende tidspunkt kan angive nogen som helst præcise tal for det.

Jeg vil gerne understrege, at det, der er vigtigt for socialdemokratiet – og nu tror jeg, jeg også taler på flertallets vegne – er, at vi må erkende, at det kan koste at have holdninger og at gennemføre sine holdninger. Det er det, som vi er i færd med nu.

Lad mig så minde hr. Bjørn Elmquist om, at påstanden om, at sanktioner koster arbejdspladser, kunne jo fremføres og blev for øvrigt også med stor vægt fremført af nogle,

[Qvist Jørgensen]

da et sydligt naboland i sin tid ulovligt havde annekteret Danmark. Da kostede sabotageaktionerne også arbejdspladser; alligevel skulle de selvfølgelig gennemføres.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Til hr. Qvist Jørgensen vil jeg sige, at jeg naturligvis er meget varsom med at udsætte mig for at kunne tages til indtægt for en eller anden opgørelse af, hvor stort et eventuelt erstatningsansvar vil blive. Det har jeg slet ingen baggrund for og heller ingen kompetence til at gøre. Det er noget, som i givet fald, hvis der bliver strid derom, må afgøres ved domstolene.

Men dem, jeg har citeret, dem, jeg henholder mig til, når jeg taler om disse ting, det er jo folk, som har opsøgt os i udenrigsudvalget. Når jeg har talt om tab af arbejdspladser, så henholder jeg mig til det, som fællestillidsmanden fra Superfos talte om i går igen, og det er ikke første gang. Og jeg henholder mig til det brev, vi har fået fra SiD-klubben i en virksomhed på Mors, som taler om, at de deroppe taber 30 arbejdspladser, såfremt dette lovforslag gennemføres, på et sted som Mors, hvor man ikke har nogen alternativ beskæftigelse at se frem til.

Jeg er helt med på, at en indsats koster noget, og det må vi være parate til at gå ind og dække. Men hvordan vil hr. Qvist Jørgensen forklare disse mennesker, som mister deres arbejde, at de bare må affinde sig med at stille sig op i arbejdsløshedskøerne og gå på dagpenge? Er der også dækning i hr. Qvist Jørgensens regnskab for den slags økonomiske tab?

(Kort bemærkning).

Ove Jensen (FP):

Jeg stillede før et spørgsmål til hr. Fischer om, hvordan regeringen vil stemme til dette lovforslag. Jeg fik ikke noget svar på spørgsmålet. Jeg ved ikke, om det skyldes, at regeringen endnu ikke har besluttet sig til, om man vil undlade at stemme eller man vil stemme imod et sådant forslag, som ordføreren for det største regeringsparti siger er et tåbeligt forslag.

Jeg vil godt tilføje, at det simpelt hen burde være forbudt ved lov at vedtage et forslag,

som man ikke aner spor om de økonomiske konsekvenser af. Nu kan jeg se, statsministeren er til stede i dag, og det er jo sjældent, at vi har statsministeren til stede ved behandlingen af et ganske almindeligt, gement lovforslag.

Hvad siger statsministeren til, at folketinget her vedtager et lovforslag, som underminerer handelsbalancen og forøger betalingsbalanceunderskuddet? Hvordan vil statsministeren få det til at passe med den økonomiske genopretning af landet, når vi nu ved indkøb af vore varer ikke længere skal tage økonomiske hensyn, men skal til at tage politiske hensyn? Hvordan harmonerer det med regeringens genopretningspolitik?

(Kort bemærkning).

Fischer (KF):

Jeg havde selvfølgelig håbet, at hr. Ove Jensen havde læst betænkningen til dette lovforslag; så havde han kendt regeringspartiernes holdning. Vi har her ved tredjebehandlingen villet understrege det meningsløse i f.eks., at 50 mand skal afskediges i Ebeltoft, fordi man ikke må importere et specielt råstof fra Sydafrika, som så bare vil skabe beskæftigelse i Vesttyskland herefter.

Riishøj (SF):

Der kan måske en dag som i dag være grund til at sige lidt om sanktioner i det hele taget.

Regeringen har jo adskillige gange under pres, nogle gange udefra, accepteret at indføre økonomiske sanktioner imod andre lande – med tab af mange danske arbejdspladser. Lad os bare nævne Polen, Afghanistan og Falklandskrigen, og lad os nævne den strategiske embargo i Øst-Vest-handelen, hvor USA presser Vesteuropa til at forøge sanktionerne.

Vi er ikke et parti, som går ind for, at sanktioner skal bruges i stort omfang internationalt. Da USA kæmpede i Vietnam, var der ikke krav fra venstrefløjen om økonomiske sanktioner; vi vandt den kamp gennem en politisk kamp. Men Sydafrika er et særtilfælde internationalt. Den eneste mulighed for en hurtig ikke-voldelig løsning i konflikterne omkring det sydlige Afrika er indførelse af økonomiske sanktioner, ellers får vi et

[Riishøj]

blodbad, der kan ende med et atomragnarok i sidste instans.

Så spørgsmålet er ikke sanktioner eller ej, spørgsmålet er, hvordan man skal anvende sanktioner internationalt. Og det, vi diskuterer i dag, er, om vores holdning til Sydafrika skal være ord, smukke ord, smukke resolutioner, eller det også skal koste noget at få skabt grundlag for at løse de problemer, der er i det sydlige Afrika. Der er ingen tvivl om socialistisk folkepartis holdning, når det gælder sanktioner i denne sag; det er vist overflødigt at understrege det endnu en gang.

Der er også grund til måske at nævne begrebet terrorisme. Der er jo en bestemt supermagt, nemlig USA, som gør meget ud af at bekæmpe terrorisme, men som jo altså understøtter en bestemt form for terrorisme. Lad os bare tage contraerne i Nicaragua, lad os tage terrorbombninger af et bestemt land, nemlig Libyen, lad os tage hele situationen omkring Pol Pot-styret i Sydøstasien. Det er ikke et spørgsmål om at støtte væbnede oprør i verden, det er spørgsmålet om, hvilke politiske kræfter man vil støtte.

Der er også grund til at omtale CDs rolle. CD har jo svunget sig op i den her sag nærmest som fortaler for danske virksomheder, men har samtidig accepteret økonomiske sanktioner i en lang række andre tilfælde. CD har forsøgt at udskyde denne debat, og det er lykkedes at gøre det i to dage. Man har ifølge dagspressen også forsøgt at få denne sag på dagsordenen som den sidste sag i dag i håb om at overtale os andre. Er der et parti, der i hvert fald ikke kan overtale det Sydafrikaflertal, vi har i folketinget, så er det CD; det må da være det allersidste parti, som forsøger at overtale os andre.

Der kan drages en parallel til 1984; da kan jeg huske at hr. Fischer forsøgte at udsætte og udsætte afgørelsen om optræning af Sydafrikasanktioner. Det endte som bekendt med, at vi skærpede vor holdning i kulspørgsmålet og bragte en formulering ind, der skabte grundlaget for, at vi har standset kulimporten fra Sydafrika.

CDs rolle i denne sag må være politisk sololøb for at skaffe sig billige stemmer. Det politiske resultat kan meget let blive, at vi får en yderligere optræning af sanktionerne. Det parti, som direkte har støttet det sydafrikanske regime, som direkte har hyldet USAs aktion i Libyen med terrorbombning af et

tredjeland, og som generelt støtter enhver form for hjælp til, hvad Reagan kalder frihedskæmpere rundt om i verden, er i hvert fald ikke et parti, der på nogen som helst måde kan overbevise et flertal her i folketinget om, at den beslutning, vi tager her, ikke er rigtig.

Vi er i socialistisk folkeparti glade for, at vi for en gangs skyld i et internationalt spørgsmål er forud for andre lande. Netop denne sag glemmes af supermagterne, glemmes i særdeleshed af de store vestlige lande, og der er blevet talt om de østeuropæiske landes dobbeltmoral i denne sag. Jeg tror også, at den tale, der har været om et uformelt samarbejde mellem Sovjetunionen og Sydafrika om guldet, er rigtig.

Sydafrikas frihedsbevægelse er svigtet af den internationale offentlighed, og på trods af det har ANC og frihedsbevægelserne i det sydlige Afrika kæmpet politisk. Der har ikke været én terroraktion mod noget fly udført af ANC, man har kæmpet en politisk kamp. Det, vi nu gør, er, at vi støtter en politisk kamp for en retfærdig sag, og vi hilser meget velkommen, at Danmark for en gangs skyld kan anvise, hvordan sådan en politisk kamp kan støttes.

Jeg håber, at det, vi vedtager i dag, får effekt i andre lande, så vi ikke står alene i Danmark med en Sydafrikapolitik, som vi kan være bekendt.

Stinus (RV):

Den sidste tids begivenheder i Sydafrika og Sydafrikas brutale overfald på nabolandene understreger i uhyggelig grad nødvendigheden af forstærket pres imod apartheidsystemet. Udenrigsministeren skrev i Politiken den 16. maj i år:

»Alene et stærkt pres kan få den hvide mindretalsregering til at slå ind på en anden kurs.«

Og videre:

»Sydafrikas reformkurs går ikke til ondets rod og foregår i et alt for langsomt tempo.«

Det radikale venstre deler den opfattelse. Det radikale venstre er klar over, at internationale sanktioner vedtaget af FN vil være det stærkeste våben over for Sydafrika, men udviklingen i Sydafrika viser, at der ikke er tid til at vente på enighed herom i FN. Den

[Stinus]

seneste afstemning i Sikkerhedsrådet bekræfter denne opfattelse.

Hverken de mennesker, der lider under apartheidsystemet, eller det internationale samfund kan vente på, at USA og England skal ændre deres politik over for Sydafrika. Det er det, vi er uenige om her i folketinget og i Danmark. Tiden er inde til, at enkelte lande eller grupper af lande går foran i øget tempo. Vi håber og tror på, at både de nordiske lande og de 12 lande i EPS-samarbejdet i løbet af kort tid vil være parate til at vise vejen for resten af det internationale samfund.

Indtil det sker, må Danmark være parat til på nogle områder at være foran andre, men vi er altså overbeviste om, at de andre kommer med – alene på grund af udviklingen i Sydafrika.

Lad mig stilfærdigt sige til hr. Fischer og hr. Bjørn Elmquist, som begge virker noget ophidsede ved udsigten til, at dette forslag nu vedtages, at også det radikale venstre er klar over, at når Danmark som i dette tilfælde går foran, kommer vi til at betale en pris. Til dette er at sige, at undertiden koster det at have et standpunkt. I spørgsmålet om bekæmpelsen af apartheid skal Danmark have et klart standpunkt, et standpunkt, som også udmøntes i handling.

Bollmann (CD):

Udvalgsarbejdet med denne sag har jo vist, hvad vi allerede havde en klar fornemmelse af ved første behandling, nemlig at forslaget har ingen eller i hvert fald meget lille virkning over for Sydafrika, men den har meget stor og meget skadelig virkning over for danske virksomheder og danske arbejdspladser. Det er blevet endnu mere udtalt, efter at forslaget er strammet op med de ændringsforslag, der er vedtaget.

Jeg synes, man kan sige, at en række virksomheder over for udvalget har dokumenteret, at de ikke inden for den givne frist har mulighed for at omlægge importen, enten fordi de er kontraktligt forpligtet for en længere periode, eller fordi de pågældende råvarer simpelt hen ikke kan fremskaffes andre steder fra. Det betyder lukning af arbejdspladser, og det kan betyde store erstatningskrav mod det offentlige, men begge disse

argumenter har flertallet vist sig fuldstændig ligeglad med.

En anden ting, udvalgsarbejdet har vist, er, at varer fra tredjelande, der importeres i fremtiden, meget vel kan have et væsentligt indhold af sydafrikanske råvarer, uden at det kan stoppe, fordi de internationale oprindelsesregler faktisk tillader en meget væsentlig procentdel, uden at det kan ses. Det betyder, at vi fremover vil bruge meget væsentlige mængder af sydafrikanske varer, men nu blot fremstillet af engelske, tyske, norske eller andre virksomheder i stedet for danske.

Det viser, hvor latterligt, hvor fejlsagent det er, at der her er tale om dansk enegang. Havde vi været fælles med andre lande i en sådan sag, havde det virket betydelig bedre. Det er altså resultatet af flertalsaktionen, og det synes vi er et meget dårligt resultat.

Spørgsmålet om forholdet til grundlovens § 73 har også været drøftet i udvalget, og jeg synes, der er tale om meget stor usikkerhed. Justitsministeren har kommenteret det i et svar på spørgsmål 3, hvoraf det fremgår, at man ikke med sikkerhed kan sige, om der er tale om ekspropriationslignende forhold. Det svar, justitsministeren gav, blev givet på grundlag af det oprindelige lovforslag, og efter at forslaget er strammet op, har man lov til at formode, at tvivlen er blevet endnu større.

Jeg ved ikke, om justitsministeren har nye eller flere kommentarer hertil. Hvis han har, vil jeg i hvert fald meget gerne høre dem.

Jeg synes, at den tvivl, der er tale om, og som alle har erkendt, burde komme de anklagede, altså i denne sag de danske virksomheder, til gode.

Jeg må alt i alt på CDs vegne sige, at det endelige resultat bærer præg af, at flertallet overhovedet ikke har villet lytte, men har gravet sig ned, og derfor må flertallet selv tage ansvaret for lovforslagets gennemførelse. Vi kan i hvert fald ikke være med.

Albrechtsen (VS):

Som flere ordførere har understreget det, er der her tale om et meget vidtgående skridt i retning af flere sanktioner mod Sydafrika. Jeg synes, vi har ret til at sige i dag, at folketingets flertal her har lavet et godt stykke arbejde. Det er VS selvfølgelig meget glade for.

[Albrechtsen]

Man skal ikke mindst se dette på baggrund af Sydafrikas seneste terrorangreb mod nabolandene. Det er et af de værste eksempler på terrorisme og statsterrorisme, som er set i den senere tid. Det er desværre ikke det eneste. Det er særdeles beklageligt, at Sydafrikas premierminister, Botha, var i stand til at misbruge nøjagtig den samme argumentation for sine statsterroristiske angreb, som præsident Reagan var i stand til at frembringe, da han angreb Libyen.

Alle mæglingsbestrebelser er endegyldigt brudt sammen. Det seneste forsøg blev gjort af Commonwealthlandene, der forhandlede med Sydafrikas regering netop i de dage, hvor den satte disse statsterroristiske angreb ind. Disse forhandlinger brød naturligvis sammen og vil heller ikke senere hen kunne føre til noget resultat. Det understreger kun det faktum, at apartheidregimet ikke kan forhandles til egentlige demokratiseringer. Der kan ikke ad forhandlingens vej med dette regime opnås en overgang til demokrati, det er et ubestrideligt faktum. Jeg ved ikke, om der er nogen i denne sal, der tør benægte den kendsgerning, at det ikke kan lade sig gøre.

Jeg vil godt spørge statsministeren, om han er enig med mig i den bedømmelse, at det ikke kan lade sig gøre at forhandle sig til en overgang til demokrati med dette regime.

Så vil jeg gå videre til det næste skridt. Hvad er konklusionen på det faktum, at det ikke kan lade sig gøre at forhandle sig igenem? Konklusionen er efter min opfattelse den, som præsident Kaunda fra Zambia har givet udtryk for, da han sagde, at alternativet til sanktioner er et blodbad uden lige. Jeg citerer fra Information den 24. maj, hvad Kaunda sagde:

»Hvis Storbritannien og andre vestlige lande fortsat undlader at indføre sanktioner mod Sydafrika, taler vi ikke om 45.000 døde som i kampen for Zimbabwe, men om flere hundrede tusinde. Det vil blive historiens mest blodige revolution.«

Jeg vil godt spørge, om statsministeren også på dette punkt er enig med præsident Kaunda.

Så når vi til det sidste punkt, hvis man er enig i, at forhandlingens vej er udelukket. Hvis man er enig i det, Kaunda har sagt, at uden sanktioner bliver det et frygteligt blodbad, hvordan kan man så på nogen tænkelig

måde forsvare det standpunkt ikke at stemme for dette lovforslag i dag? Hvordan kan det på nogen tænkelig måde forsvares?

Hvad er det for omkostninger, man vil påberåbe sig? Det er noget med nogle arbejdspladser, og det er da særdeles beklageligt, men hvad er det i sammenligning med de flere hundrede tusinde døde, som Kenneth Kaunda med stor sikkerhed forudser vil blive resultatet, hvis ikke denne sanktionspolitik virkelig bliver gjort effektiv?

Jeg vil godt spørge: er der overhovedet nogen som helst proportion tilbage i regeringens argumentation, hvis man virkelig vil følge konsekvensen i denne sag og undlade at stemme til et forslag som dette?

Jeg vil lige komme med en bemærkning om nogle af de papirer, der er tilsendt udvalget, angående de problemer, der kan opstå for virksomhederne.

Jeg vil ikke benægte, at der for nogle virksomheder kan opstå problemer, men det er en uskik, når man f.eks. af en virksomhed som Superfos bliver påduttet et hemmeligt dokument, hvor de senere hen givetvis vil påstå, at de har gjort opmærksom på, at der er nogle problemer.

Vi kan ikke lade os pådutte et hemmeligt dokument af en privat person uden for dette folketing, uden for regeringen. Det er galt nok med alle de hemmelige dokumenter, der bliver stemplet i stride strømme af regeringen. Hvis vi nu også skal til at have en tilstand, hvor private kan indsende oplysninger og stemple dem som fortrolige, og så skulle vi andre pådattes denne fortrolighed, så er vi for langt ude. Jeg håber, at en nærmere analyse af juraen i det her vil vise, at det ikke kan lade sig gøre; man kan ikke pådutte os en sådan fortrolighed.

Indtil videre må vi nøjes med at lade være med at tage hensyn til, hvad der står i dette papir fra Superfos. Hvis Superfos vil offentliggøre dokumentet, kan vi gå ind i en diskussion om det, men på det grundlag, der ligger nu, kan vi ikke tage hensyn til det.

Justitsministeren har fulgt denne beklagelige fremgangsmåde op ved at lave en kommentar til Superfos' skrivelse, og den har han også stemplet »fortroligt«.

Hele denne sag, som man altså vil påberåbe sig problemerne i, er vi altså afskåret fra at sige noget fornuftigt om i denne debat,

[Albrechtsen]

fordi denne stempling uhæmmet griber om sig.

(Kort bemærkning).

Bollmann (CD):

Hr. Albrechtsen talte om mangel på proportioner. Dertil vil jeg gerne sige, at her udenfor har der været demonstration i formiddags, og ser vi på diverse jakker her i folketinget hos det samme flertal, som nu stemmer dette lovforslag igennem, ser vi nogle mærkater, hvor der står: »Hele folket for danske værfter« og »Red Lindø«. Jeg vil gerne spørge, når vi ved, hvilken betydning det får for dansk skibsfart, når vi vedtager det her: er det den måde, man skal redde danske værfter på?

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil stadig væk gerne stille mit spørgsmål til statsministeren.

Nu drager hr. Bollmann spørgsmålet om proportioner ind i den her sag. Det er da muligt, at der kan opstå problemer for nogle virksomheder, men jeg vil godt spørge hr. Bollmann, om han er enig med Zambias præsident, Kenneth Kaunda, i, at det her drejer sig om at undgå flere hundrede tusinde døde. Er hr. Bollmann enig eller uenig i, at det er det, der i virkeligheden står på spil i den her sag? Vil hr. Bollmann være med til at bære nogle af de omkostninger, der skal til for at hindre et sådant blodbad?

Kofod-Svendsen (KrF):

Kristeligt folkeparti har gang på gang vendt sig mod apartheidsystemet og styret i Sydafrika. Vi mener, det er et umenneskeligt, et menneskenedværdigende styre.

Så kommer spørgsmålet: hvilke er de rigtige og mest hensigtsmæssige metoder at anvende for at få dette styre afviklet? Jeg vil gerne henvise til den nordiske handlingsplan. Her synes jeg der er nogle yderst konkrete handlekraftige planer for at fremme en udvikling, så styret bliver afviklet.

Man kan spørge, hvad der er det mest hensigtsmæssige: at vi vælger dansk enegang, eller at Danmark går sammen med ligesindede lande for at lægge pres og foretage sanktioner og andre konkrete handlinger for at

afvikle styret. Jeg tror, det mest fornuftige og det, som er mest gavnligt for dem, vi vil hjælpe, er at finde sammen med ligesindede lande. Det er primært de nordiske lande; man kunne også tænke på andre grupper, men ikke mindst de nordiske lande har gennem den nordiske handlingsplan vist vejen til konkrete handlinger, som jeg tror er det mest hensigtsmæssige.

Vi kan ikke medvirke til gennemførelsen af dette forslag, da vi ikke mener, at det er den mest hensigtsmæssige metode at anvende.

Skal vi ikke være parate til at betale en pris? Jo, det skal vi, hvis vi vel at mærke er overbevist om, at det nytter noget. Sådant som det er lagt op her, hvor vi kommer til at isolere os fra vore traditionelle . . .

Første næstformand (Knud Østergaard):

Nu er støjniveauet igen helt uacceptabelt.

Kofod-Svendsen (KrF):

. . . samarbejdspartnere, frygter jeg, at vi risikerer at svække den internationale indsats mod apartheid.

Indsatsen skal styrkes og skærpes, men det skal gøres på den rigtige måde, og jeg er ikke overbevist om, at dette forslag er den rigtige måde. Vi har en anden vej at gå, som er klart anvist; den ønsker vi at følge. Derfor kan vi ikke medvirke til at gennemføre dette lovforslag.

Ove Jensen (FP):

Det er fuldstændig ude af trit med virkeligheden, når hr. Albrechtsen og andre tror, at en gennemførelse af de sanktioner, som er indeholdt i dette lovforslag, skulle have nogen som helst indflydelse på, hvad der sker i Sydafrika og nabostaterne, at det skulle have nogen som helst indflydelse på, hvem der bliver dræbt, og hvem der ikke bliver dræbt. Det vil overhovedet ikke få den mindste betydning for Sydafrika eller Sydafrikas befolkning, hvad vi vedtager her.

Det vil derimod få en stor negativ virkning for vore egne forhold, for vores virksomheder, for vores arbejdspladser, for vores valutaudgifter. Da fremskridtspartiet jo ikke er repræsenteret i udvalget, ville jeg gerne, om vi kunne få oplyst noget om de økonomiske konsekvenser af dette forslag med hen-

[Ove Jensen]

syn til tab af arbejdspladser, merudgifter til indkøb af kul og andre ting. Hvor stor en erstatning vil der blive tale om til Superfos og andre firmaer?

Det synes jeg det var værd at beskæftige sig med, for alt det andet er en fuldstændig proportionsforvrængning. Det vil ingen som helst indflydelse få på, hvad der sker i Sydafrika, hvad vi vedtager af forslag her i folketinget.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Ja men, hr. Ove Jensen, vi kan jo ikke drøfte ud fra nogle papirer, som Superfos og justitsministeren har stemplet »fortroligt« – i øvrigt helt uden grundlag, men det er jeg jo ikke i stand til at redegøre for. Hvis hr. Ove Jensen kan formå justitsministeren til at offentliggøre disse dokumenter, så kan vi gennemgå tingene og se efter, om de oplysninger, Superfos er fremkommet med, er korrekte, og diskutere problemets omfang. Det er vi altså afskåret fra at gøre i dag.

Jeg må opfordre hr. Ove Jensen til at holde op med sådan noget pjat. Superfos har ikke selv ønsket en offentlig debat om disse ting, om detaljerne og de reelle konsekvenser. Derfor synes jeg heller ikke, der er nogen grund til, at vi andre skal tage en offentlig debat om det. Det må være Superfos' sag, om det skal være hemmeligt eller offentligt i første omgang. Justitsministeren ønsker det heller ikke frem i dagens lys. Så kan man kun konkludere, at det er, fordi det ikke tåler dagens lys, hvad der står i disse dokumenter, og så kan vi ikke tage hensyn til det.

(Kort bemærkning).

Ove Jensen (FP):

Nu skal jeg ikke blande mig i, hvad justitsministeren ønsker at stemple som fortroligt, men en eventuel erstatningssag med Superfos er jo også kun en enkelt af de negative virkninger, en vedtagelse af forslaget vil få for Danmark. Tilbage er spørgsmålet om tab af arbejdspladser, om større valutaudgifter til indkøb af kul og andre råvarer. Det vil jeg gå ud fra er et meget større økonomisk problem for Danmark end en eventuel erstatningssag med Superfos.

Justitsministeren (Ninn-Hansen):

Hr. Bollmann henviste til den skrivelse, jeg den 29. maj har sendt til folketingets udenrigsudvalg. Hr. Albrechtsen var inde på den samme skrivelse og rettede ligesom nogle bebrejdelser over, at skrivelserne var fortrolige, og talte også om, at jeg havde givet en kommentar til Superfos' skrivelse. Jeg har ikke givet nogen kommentar. Jeg har på udvalgets opfordring fremsendt en orientering om det spørgsmål, der var rejst. Det er jo en ganske almindelig fremgangsmåde, og det ville da også være ganske forkert, hvis justitsministeriets lovfdeling ikke stod til rådighed for besvarelse af spørgsmål af denne art.

Det er heller ikke rigtigt, at jeg har stemplet skrivelserne som fortrolige. Der står i den:

»Justitsministeriet skal gøre opmærksom på, at Superfos i sin henvendelse forudsætter, at de i skrivelserne indeholdte oplysninger behandles fortroligt.«

Det er altså ikke skrivelserne som sådan og ikke dens konklusion. Jeg skal sige et par ord om denne konklusion, fordi hr. Bollmann spørger, om der er noget nyt.

Hr. Bollmann citerede korrekt, at vi ikke i justitsministeriet kunne udtale os i spørgsmålet om, hvorvidt gennemførelsen af lovforslaget i dets nuværende form indebærer et indgreb af en sådan intensitet, at en domstol vil finde, at der bør tillægges Superfos erstatning direkte efter grundlovens § 73. Det er rigtigt, at der er tale om usikkerhed omkring spørgsmålet, og at det ikke på forhånd kan siges, om der er tale om indgreb efter grundlovens § 73 og en heraf følgende erstatning.

I skrivelserne meddeles også, at justitsministeriet ikke er bekendt med indholdet af den kontrakt, Superfos har indgået med en sydafrikansk leverandør. Hertil vil jeg gerne føje, at jeg her til morgen fra Superfos har modtaget den pågældende kontrakt. Jeg tror, enhver vil have forståelse for, at det ikke er muligt med sikkerhed på grundlag af en kontrakt modtaget her til morgen at tage stilling til kontrakten som helhed eller enkeltheder i denne. Der er tilmed den vanskelighed, at det er en kontrakt, der reguleres efter engelsk lovgivning, hvilket yderligere gør det vanskeligt at tage stilling til, hvorvidt man med denne kontrakt i hånden kan sige, at loven foranlediger noget, der betyder, at der opstår erstatningskrav efter grundlovens § 73.

[Justitsministeren]

Jeg kan dog sige så meget, at der opstår to problemer. Det ene problem er, om Superfos kan få forsyning af råfosfat, om de kan få erstattet den forsyning andetstedsfra, og det andet problem er det nævnte spørgsmål om erstatning.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt Superfos fortsat kan få forsyning, kan jeg sige, at kontrakten indeholder en force majeure-bestemmelse, der muligvis – men også kun muligvis – giver adgang til for Superfos' modpart eller kontraktpart at opsiges kontrakten allerede på nuværende tidspunkt, hvis loven gennemføres, således at der i den forbindelse kan opstå et problem om, hvorvidt Superfos kan få forsyning. Det er igen afhængigt af, om Superfos kan skaffe sig forsyning andetstedsfra, og det er meddelt – men det er en oplysning, jeg ikke kan gå nærmere ind på betydningen af – at man vanskeligt kan tænke sig, at man kan få en erstatning andre steder end i Sovjetunionen, og prisen for pågældende erstatning har man ikke kendskab til.

Det er altså den usikkerhed, der opstår på grundlag af spørgsmålet om, hvorvidt man efter denne lovs vedtagelse kan få forsyning af råfosfat.

Vedrørende det andet spørgsmål, om erstatningen, kan jeg ikke sige meget mere, end vi har sagt i den udtalelse, der er fremsendt til udenrigsudvalget. Dog vil jeg sige, at netop på grund af den force majeure-bestemmelse, jeg omtalte, er det på forhånd noget vanskeligt at tænke sig, at der kan opstå et direkte erstatningskrav som følge af bestemmelsen i grundlovens § 73. Det er dog forudsat, at Superfos får den nødvendige dispensation, således at man også efter lovens ikrafttræden kan fortsætte med at modtage de forsyninger af råfosfat. Men selv om kontrakten går længere, vil jeg altså ikke på forhånd sige, at dette i sig selv kan bevirke, at der kan opstå et erstatningskrav efter grundlovens § 73.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil gerne først takke justitsministeren, fordi han er meget mere afdæmpet og realistisk i sin vurdering af konsekvenserne, end vi ellers har hørt fra mange sider i de senere dage. Jeg synes, det er yderst fornuftigt af

regeringen at bringe en mere realistisk tone ind i debatten fremfor den lidt mere hysterisk anlagte kampagne, der har været fremført i offentligheden. Det skal justitsministeren ikke have utak for.

Jeg bliver nødt til at gøre justitsministeren opmærksom på, at det papir, han har oversendt til udvalget, og som han altså ikke mener han har stemplet, vitterlig er stemplet. Det er muligt, at justitsministeren er uden skyld i det forhold, det skal jeg ikke kunne afgøre, men vi andre har i hvert fald modtaget et stemplet papir.

Nu har jeg forstået på justitsministeren, at det ikke længere er fortroligt, og det vil jeg da gerne sige tak for. Så må det afklares, hvordan stemplerne fyger her i huset, og hvem det er, der stempler alt muligt næsten rutinemæssigt. Det er en anden sag, men nu er papiret i hvert fald ikke fortroligt mere, og tak for det.

Så en sidste bemærkning, og det er angående fortroligheden omkring Superfoskrivelsen. Det er en velkendt sag, at regeringen udfolder store bestræbelser for at støtte Superfos' hemmelighedskræmmeri, ikke alene i denne sag, men også i andre velkendte sager. Det er en linje, justitsministeren har fulgt op med den bemærkning, han netop selv henviser til, at der skulle være fortrolighed omkring Superfospapiret.

Jeg vil godt bede ministeren om at sende os en redegørelse for, hvordan en privatperson gennem et udvalg kan pådutte mig nogle hemmeligheder, som jeg skal modtage, og som man så vil påberåbe sig senere hen over for mig, men som jeg ikke har mulighed for at gå ind i en tilsvarende offentlig debat af. Det kan simpelt hen ikke være rigtigt. Det er en fuldstændig uanstændig fremgangsmåde, og jeg håber, justitsministeren vil være i stand til at meddele folketingsmedlemmerne, at sådan kan man altså ikke behandle folketingsmedlemmerne.

Justitsministeren (Ninn-Hansen):

Jeg skal blot sige til hr. Albrechtsen, at jeg pådutter ikke noget som helst, og det gør justitsministeriet heller ikke. Vi får stillet et spørgsmål af et udvalg, bliver anmodet om at komme med, vi kan vel kalde det en juridisk redegørelse for, hvordan det forholder sig i denne sag. Det er vi ikke berettiget til at gøre

[Justitsministeren]

uden videre, men bør gøre opmærksom på, hvis der kan være hensyn til kontraktpartnere og andre, hvad der jo er i dette tilfælde, der kan begrunde, at de eksakte oplysninger, der bliver givet, behandles fortroligt.

Det er det, der er sket, men vi pådutter ikke nogen noget som helst og slet ikke hr. Albrechtsen.

(Kort bemærkning).

Bollmann (CD):

Jeg vil gerne takke justitsministeren for svaret og sige, at jeg selvfølgelig har fuld forståelse for, at det er umuligt at foretage en endelig vurdering i så kort et tidsrum.

Jeg synes, det understreger den usikkerhed, jeg talte om før, og jeg synes, flertallet skal vide, at den usikkerhed, er til stede. Det får vi altså ikke afklaret, formentlig da, inden afstemningen finder sted.

Så vil jeg gerne sige til hr. Albrechtsen, at jeg meget gerne vil være med til at redde liv, også i Afrika. Jeg har bare meget, meget svært ved at se, hvordan det faktum, at varer med sydafrikanske råstoffer nu skal produceres i andre lande end Danmark, og at vi lukker nogle danske arbejdspladser, kan redde liv. Jeg har også svært ved at se – jeg synes ikke, historien siger det – at en konfrontationspolitik, som jeg mener dette forslag er udtryk for, har bedre virkning end forhandlingsvejen.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Der er ingen mulighed for at undgå konfrontation, hr. Bollmann. Spørgsmålet er, om det skal være en nogenlunde fredelig konfrontation, eller om det skal være et blodbad.

Jeg vil godt gøre justitsministeren opmærksom på, at jeg ikke har sagt, at justitsministeren har påduttet mig et papir. Jeg har sagt, at Superfos har påduttet mig et papir, som man påberåber sig skal være fortroligt. Og så har jeg bedt justitsministeren udtale sig om, hvorvidt det kan være rigtigt, at privatpersoner gennem f.eks. udenrigsudvalget skal kunne pådutte os fortrolige dokumenter, som de senere hen vil påberåbe sig over for os. Det mener jeg ikke kan være rigtigt, og det var det, jeg spurgte justitsministeren om, men det fik jeg ikke noget svar på.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Før jeg kommenterer udvalgstillægsbetænkningen og den yderligere skærpelse af lovforslaget, den indebærer, vil jeg gerne komme med nogle generelle bemærkninger om situationen i det sydlige Afrika.

For en uges tid var vi igen vidne til Sydafrikas foragt for menneskeliv og for omverdens reaktioner. Natten mellem den 18. og 19. maj gennemførte sydafrikanske enheder en række aktioner rettet mod ANC-installationer i Harare, Gaborones og Lusaka. Der er rapporteret om døde og sårede, heriblandt børn. Dette angreb blev gennemført på et tidspunkt, hvor det ellers så ud til, at der var nye muligheder for at skabe en bedre dialog i Sydafrika. Et håb – måske kun et spinkelt, men alligevel et håb – om, at den sydafrikanske regerings holdning til afskaffelse af apartheidsystemet kunne påvirkes, blev knust med dette nye bevis for, at den sydafrikanske regering ikke er til at stole på.

Den danske udenrigsminister har på regeringens vegne over for de tre lande og ANC givet udtryk for den danske regerings oprigtige medfølelse over disse angreb, der kun kan fordømmes.

Når det er sagt, må jeg desværre samtidig med beklagelse konstatere, at behandlingen af dette lovforslag efter min opfattelse ikke er udtryk for klogskab og slet ikke i selve sagens interesse.

Jeg vil gerne slå fast, at der i folketinget ligesom utvivlsomt i den danske befolkning er almindelig enighed om, at apartheidsystemet skal afskaffes, at det skal ske med fredelige midler, og at det for at nå det mål er nødvendigt at lægge størst muligt pres på Sydafrika.

Det, der så ikke er rigtig enighed om, er, hvorvidt lovforslaget er egnet til at nå dette mål, eller om det bare afspejler en vis trang til indre personlig smuk samvittighed, og det er altid godt, men der er det, der er vigtigere i denne sag.

Regeringen har taget til efterretning, at folketinget den 13. december i fjor besluttede, at al handel mellem Danmark og Sydafrika som hovedregel skal ophøre snarest muligt. Vi har ikke taget afstand fra den målsætning, men regeringen finder stadig, at gennemførelse af det nordiske handlingsprogram af 18. oktober 1985 ville være det rigtige

[Statsministeren]

danske bidrag til den internationale indsats mod apartheidstyret. Herudover har vi som bekendt allerede truffet flere nationale danske foranstaltninger, og det har ført til, at Danmark i dag er det land, som er gået længst af alle med økonomiske foranstaltninger over for Sydafrika.

Sådan er det, men nu har oppositionen insisteret på en anden udformning af handelsboycotten, nemlig totalt forbud, og jeg har vist lov til at sige, at de seneste dages udvalgsbehandling af lovforslaget har været præget af hastige ændringer af lovforslagets bestemmelser om forbudets omfang, hvorved dets virkninger er blevet juridisk og på anden måde ganske uoverskuelige.

På især tre punkter har flertallet i udvalget ønsket at foretage en stramning af lovforslaget. Man har ønsket helt at stryge de tre i lovforslagets § 1 undtagne varer, og i stedet henvises virksomheder, der er vitalt afhængige af importen af disse varer, så til i henhold til den ændrede § 1, stk. 3, at søge om dispensation, der endog bliver tidsbegrænset.

Jeg er bange for, at den begrænsning i importmulighederne vil ramme de virksomheder, for hvem en sådan overgangsperiode ikke er tilstrækkelig, meget hårdt, og man må gøre sig klart, at det vil medføre betydelige tab og meget sandsynligt føre til fyringer af danske lønmodtagere, uden at dette får nogen som helst skadelig virkning i Sydafrika. Det bør ikke være for sent at sikre sådanne væsentlige danske beskæftigelsesinteresser. Varetagelsen af hensynet til disse virksomheder, respekten for langtidskontrakter, ligger naturligvis regeringen stærkt på sinde.

Så har udvalgets flertal i øvrigt ønsket, at handelsforbudet skal omfatte, som det hedder, »tjenesteydelser af enhver art«. Det går klart videre end folketingsbeslutningen af 13. december 1985, beslutningen om at forbyde al anden import fra og eksport til Sydafrika – det var jo, hvad der stod i folketingsbeslutningen af 13. december 1985 – men nu tager man altså også tjenesteydelser af enhver art med, og jeg er bange for, at det vil være administrativt umuligt at kontrollere et forbud mod tjenesteydelser. Det skaber retsuisikkerhed, uklarhed, og det er ikke i overensstemmelse med sædvanlig dansk lovgivningspraksis.

Jeg vil også lige kommentere den af udvalgets flertal indsatte bestemmelse om forbud

mod transport af mineralsk olie og mineral-ske olieprodukter. Det vil jeg, fordi regeringen af principielle grunde ikke finder, at Danmark isoleret skal iværksætte en transportboycot af Sydafrika. De pågældende varer vil helt givet alligevel blive transporteret til Sydafrika på andre skibe. En olietransportboycot vil derfor være uden nogen som helst virkning for Sydafrika. Jeg må derfor advare imod en isoleret dansk olietransportboycot, hvis eneste virkning – men den vil også være der – bliver alvorlige gener for et vigtigt dansk valutaskabende erhverv.

Regeringen må på den baggrund alt i alt konstatere, at lovforslaget i sin nuværende form forfejler sit mål, og vi mener, det er beklageligt, at man har gjort så meget for at forhindre, at vi her i folkettingen kunne blive enige, for det havde haft effekt. Jeg beklager, at man vælger en metode, som betyder, at vi nu ikke – i realiteternes verden – lægger det maksimale internationale pres på Sydafrika, men derimod med stor sikkerhed scorer selv-mål ved at ramme dansk beskæftigelse.

Vi isolerer os, som lovforslaget ser ud, ganske fra de fire andre nordiske lande. Det plejer ikke at være dansk politik. Det ville være bedst, hvis et bredt flertal i folkettingen havde stået sammen. Så kunne vi have sendt et stærkt signal til Sydafrika, som ville have følelige virkninger, og så ville vi forhåbentlig få følgeskab af andre lande, først og fremmest af de andre nordiske lande, som jo de-ler vore grundholdninger. Det er alt i alt ikke Sydafrika, der isoleres med dette lovforslag, det er derimod Danmark.

Qvist Jørgensen (S):

Det er tydeligt, at der ikke er nogen af parterne, der rokker sig en tomme, heller ikke her ved tredjebehandlingen, og derfor kun nogle ganske korte bemærkninger her i anden runde.

I den første del af statsministerens tale lå der for så vidt kun et enkelt paradoks, men til gengæld nok et voldsomt paradoks, fordi alt hvad statsministeren sagde, i hvert fald i den første halvdel af sin tale, pegede klart i retning af en tilslutning til flertallets stilling-tagen. Men hvad er det, der vil ske? Ja, man bruger den gule knap, man undlader at tage stilling, man undlader at tage konsekvensen af sine holdninger, og det vil jeg i hvert fald

[Qvist Jørgensen]

gerne give udtryk for beklagelse over. Jeg synes, det er urimeligt, når statsministeren antyder, at det skulle være os, altså flertallet, der skulle have forhindret, at regeringspartierne kunne medvirke til en større tilslutning. Det er jo i virkeligheden præcis omvendt.

Det har især forundret os, at kristeligt folkeparti af en eller anden grund ikke vil eller ikke kan være med i dette arbejde, og det beklager jeg. Jeg vil minde om de udsagn, vi har fra Kirkernes Verdensråd, fra Evangelisk Kirkeråd, Caritasdokumentet osv. osv. Jeg vil minde om Sydafrikas nægtelse af at lade en 4 mands deputation inklusive en dansk biskop komme ind i landet for nylig. Alle udsagn fra kirkelige organisationer går på en skærpelse. Derfor synes jeg, det er fantastisk beklageligt, at kristeligt folkeparti ikke har kunnet være med.

Jeg vil også godt benytte lejligheden til at sige, at jeg synes, det er beklageligt, at flere, stort set alle de borgerlige ordførere under denne debat og under hele behandlingen er blevet ved med at slynge påstanden om tabet af arbejdspladser ud. Det ligner demagogi, det ligner et forsøg på at puste en dommedagsstemning op, og jeg vil godt tilslutte mig den tak, som hr. Albrechtsen rettede til justitsministeren for dennes forsøg på at afbalancere den del af de uhyrlige påstande noget.

Jeg synes også, det er beklageligt, at man fra borgerlig side ikke tror på, at vedtagelsen og gennemførelsen vil få nogen positivt afsmittende effekt på andre lande i Norden, i Europa, i hele verden. Det tror vi på at det vil få, og det er det, der er det klare udgangspunkt, og det havde som sagt været rart, om vi havde kunnet være nogle flere om det.

Til sidst skal jeg gentage, at vi er opmærksom på i socialdemokratiet og i de øvrige tre partier, der står bag forslaget, at det koster noget. Det koster at have holdninger.

Det er fra flere sider blevet antydnet, at der skulle være en uoverensstemmelse mellem den danske fagbevægelse og socialdemokratiet i denne sag. Det er der ikke, Vi har fået klare meldinger. Herunder vil jeg gerne især nævne klare meldinger fra SiD, som erkender, at det koster noget at have holdninger. SiD har klart meddelt, at de også er parat til at betale det, det måtte koste.

Men ingen – ikke engang landets justitsminister – kan vide, hvor meget det i givet fald

kommer til at koste. Hvis det er sådan, at resten af verden følger os, kommer det jo ikke til at koste noget; tværtimod. Men så bliver det til gavn for den sorte befolkning i Sydafrika.

Fischer (KF):

Man kan spørge: hvem skal i denne sammenhæng betale prisen for nogle holdninger? Det er jo besynderligt, at hr. Qvist Jørgensen har overhørt de faglige grupper, som et socialdemokratisk folketingsmedlem normalt lytter til. Han har overhørt, at faglige grupper er mødt op i udvalget og har fortalt: det koster noget, forgæves. Danske arbejdspladser går tabt, forgæves.

Socialdemokratiet har ikke kunnet svare på, hvor resterne af den fælles nordiske socialdemokratiske politik på dette område er. Sverige styrker sin tilstedeværelse i Sydafrika for at kunne påvirke det. Det er modsat den danske politik.

Så vil jeg sige til hr. Riishøj, der med nogle besynderlige historiske betragtninger har forsøgt at anfægte den klare konservative modstand mod apartheid, at det skal han ikke slippe godt fra. Vi har ved enhver debat i dette folketing talt klart og tydeligt imod apartheid, og for nylig, da der var en underskriftsindsamling i gang i dette folketing mod en retssag i Sydafrika, var der adskillige konservative, der var medunderskrivere.

Vor holdning er klart og tydeligt demonstreret, men vi vil ikke være med til at slå tomme slag i luften og se, at der ikke kommer resultater ud af det, og at danske virksomheder og danske arbejdspladser bliver belastet til fordel for vore nærmeste konkurrenter, uden at apartheid på nogen måde bliver svækket.

Riishøj (SF):

De forbehold, som de borgerlige partier har haft over for sanktioner imod Sydafrika, kunne jo bruges i alle de tilfælde, hvor de borgerlige partier er gået ind for sanktioner; jeg nævnte striben før. Der er klart omgængelsesmuligheder i alle de sanktioner, som de borgerlige partier har stemt for, og som vi har betvivlet klogskaben af. De sanktioner har bestemt kostet danske arbejdspladser, også masser, men de er accepteret af de borgerlige partier.

[Riishøj]

Det, det drejer sig om, er de politiske signaler, og det er de politiske signaler – et skulderklap til de kræfter i det sydlige Afrika, som kæmper imod apartheidregimet – der er det afgørende i denne sag. Det er jo ikke rigtigt, at sanktionerne mod Sydafrika ikke virker. Der er lavet beregninger, der viser, at de eksisterende sanktioner og truslen om sanktioner koster Sydafrika mindst 3 mia dollars om året.

I øvrigt er det påfaldende at se, at borgerlige partiers ordførere i dag rent faktisk begynder at presse justitsministeren til at tage en retsag. Det er virkelig grove løjer. Jeg går ud fra, at regeringen, når det forslag vedtages, efterkommer folketingsbeslutningen og fører en retssag på folketingsflertallets vilkår. Det er påfaldende, at de borgerlige ordførere ikke har nævnt, at Superfoskontrakten blev indgået i 1984, netop da vi optrappede sanktionspolitikken, og at Superfos ikke har indført en force majeure-klausul ligesom kulsel-skaberne om, at der ikke er erstatning i tilfælde af lovindgreb i det pågældende land. Og når det gælder tab, så har masser af lovgivning i det danske folketing i øvrigt påført virksomheder tab. Tænk bare på grænseregionen som følge af lovgivning om afgifter, den såkaldte påskepakke.

Det bliver en særdeles interessant retssag, som får adskillige konsekvenser for sanktionspolitik generelt. Den imødeser vi med sindsro og med spænding, men det er virkelig groft, at de borgerlige ordførere bruger sig selv til at presse deres egne ministre til rent faktisk at give Superfos et skulderklap imod folketingsflertallet.

Så nævnte hr. Fischer fra de konservative det historiske. Der må vi konstatere, at de konservative jo nok i ord har vendt sig imod apartheid; de vil bare ikke handle. Det skal ikke koste ofre, på trods af at alle frontlinjestaterne og frihedsbevægelserne i Sydafrika ønsker ikke bare ord, men ønsker den handling, der savnes i Sydafrikapolitikken. Det er den konservative holdning. Den beklager vi, men vi er glade for, at vi kan konstatere et folketingsflertal for det modsatte standpunkt i dag.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 76 stemmer (S, SF, RV og VS) mod 5 (FP og FD); 63 (KF, V, CD og KrF) stemte hverken for eller imod.

Første næstformand (Knud Østergaard):

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Tredje behandling af lovforslag nr. L 264:

Forslag til lov om ændring af lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v. (Yderligere nedbringelse af arbejdsløshedskassernes fejludbetalinger m.v.).

(Fremsat 14/5 86. Første behandling 16/5 86. Betænkning 23/5 86. Anden behandling 27/5 86. Tillægsbetænkning 27/5 86).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 124 stemmer (S, KF, V, RV, CD, KrF, FP og FD) mod 22 (SF og VS).

Første næstformand (Knud Østergaard):

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Tredje behandling af lovforslag nr. L 272:

Forslag til lov om bortfald af automatisk regulering af arbejdsvederlag m.v. på grundlag af reguleringspristallet.

(Fremsat 20/5 86. Første behandling 22/5 86. Betænkning 26/5 86. Anden behandling 28/5 86).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.